

ČESKÁ POEZIE PO ROCE 1945

Periodizace a historický kontext - viz oddíl PRÓZA!
(I. 1945-1948 ; II. 50.léta ; III. 60.léta ; IV. 70.-80.léta.)

I. Těsně po válce vydávána díla ^(již etablovaných) autorů ~~starší~~ = předváleč. generace, a) ~~psaná~~ psaná ještě za okupace (Nezval, Seifert, Halas, Hora, Neumann, Sránek aj.) ;

b) oslavující sovětské osvoboditele (= básně typu "díků Sovětskému svazu") : Nezval, Seifert, Hora, Hrubín, ~~aj.~~ aj.

/Básně z doby okupace a osvobození jsou z dnešního nadhledu poznamenány často až nemírným patosem, nicméně má asi pravdu V. Cerný, když píše, že zmíněná doba byla pro českou poezii dobou ~~rozkvětu~~ : básníci, vyjadřující - jakkoli patetickým, umělým jazykem - touhy a naděje utlačeného národa, byli jeho milovanými mluvčími, jako už nikdy potom. Zajímavé je, že básník tak náročný a běžnému čtenáři málo srozumitelný jako Vlad. Holan napsal básnický cyklus Rudoarmějci, v němž kreslí zcela prostým, sdělným a přitom ~~umělecky~~ umělecky přesvědčivým stylem ~~realistické~~ v podstatě realistické portréty 13 sovětských vojáků, s nimiž se osobně setkal ("padala ve složitost moji složitá jejich prostota"). Ani on se ovšem nevyhnul dnes ^{tr}ag. komicky vyznívajícím výkřikům (~~např.~~ např. v závěru : "doluje se na jasný kámen zvaný STALINIT" !). /

Meditativní linie ~~sbírky~~ : sbírky katolického básníka Jana Zahradníka Stará země a La Saletta (válka jako boží zkouška ; víra jedinou zárukou před duchovní záhubou lidstva, morem materialismu) ; Fr. Halas - rovněž úzkost z totalitní uniformizace života ; Fr. Hrubín - ~~první~~ v prvních poválečných letech pocitu zmaru a pomíjivosti, obavy z budoucího vývoje ve světě (1948 Hirošima) ; J. Orten - posmrtné souborné vydání jeho díla péčí V. Cerného.

Proti této meditativní linii se staví mladí autoři (již za války vzniklé) SKUPINY 42 : teoretik Jindřich Chaloupecký, prozaik Jan Hanž (viz oddíl PRÓZA !) a básníci Jiří Kolář, Josef Kainar, Ivan Blatný, Jiřina Haňková. Program skupiny : (částečně pod vlivem existencialismu) motiv odcizeného, "nahého" člověka, ztraceného v pustině velkoměsta (zvláště jeho všední, šedivé, odpudivé periferie) ; solidarita s těmi, kdo "žijí v kalu všednosti" ; prozaicky strohý styl, volný verš, obecná čeština včetně vulgarismů a slangových výrazů. (Na tuto linii navazují pak "květnáci" a někteří básníci 60. let - viz níže !)

Další skupiny : - surrealisté (skupina RA : Ludvík Kundera, Vratislav Effenberger, Oldřich Wenzl) ;
- poezie ortenovské linie (skupina kolem časopisu Ohnice : Kamil Bednář, Zdeněk Urbánek, Josef Hříšal) ;
- "pionýři" undergroundu : Egon Bondy, Ivo Vodsedálek.

II 50.léta

1948 - likvidace svobodné kultury --> emigrace (Blatný aj.), soudní procesy --> mnohaleté věznění (Zahradníček, Palivec aj.), zestátnění nakladatelství, cenzura, stahování a nixení "škodlivých" knih (miliony výtisků), "indexy" = seznamy zakázaných titulů. Oficiální tvorba 50. let - politická lyrika. Ze starší generace Nezval (Stalin, Zpěv míru aj.), Biebl ~~aj.~~ a d. ; z mladších autorů "svazácká" skupina kolem Mladé fronty (Pavel Kohout, Stanislav Neumann, Michal Sedlón) a Rudého práva (Ivan Skála) a dále Karel Siktanc, Jan Pilař, Josef Kainar (Český sen), Fr. Branislav aj. Akce "pracující do literatury". Vůdčí propagátor soc. realismu v poezii Ladislav Stoll (odsoudil Halase a Holana jako morbidní, pesimistické, úpadkové).

/V této obecně zahrňující atmosféře se jen minimum básníků staví do otevřené opozice, tak např. E. Bondy. /

Ludvík Aškenazy - protiválečné prózy i básně,
svět viděný očima dítěte.

V 2. pol. 50. let (po "odhalení kultu osobnosti") relativní uvolnění situace - skupina kolem časopisu Květen, tzv. "květnáci" (Miroslav Holub, Karel Siktanc, Jiří Sotola, Miroslav Florian aj.) : [redacted] (pesimisticky laděná) "poezie všedního dne" jako reakce na schématický optimismus "budovatelských" veršovanék. (Návaznost na Skupinu 42 !)

Vliv existencialismu, otázka po smyslu lidského života v složitém a neklidném světě : Josef Kainar (sbírky z přelomu 50. a 60. let Člověka hořce mám rád a Lazar a píseň) ;
Oldřich Mikulášek (Krajem táhne prašivec) ;
Vladimír Holan, autor velice náročné meditativní lyriky (např. Noc s Hamletem); stále přítomný motiv smrti; jazykové experimenty (arch., neol., nekonvenční metafory..)

III 60. léta

Pod Holanovým vlivem řada mladých básníků - "cesta průzkumu bizarního světa vlastního nitra a zápas s jazykem o jeho vyjádření" : m. j. Ivan Wernisch (vlastní svět, inspirovaný m. j. ruskou lidovou slovesností; velký cit pro jazyk); Jiří Gruša ; Petr Kabeš ; Jiří Pištora ; Ivan Diviš (1969 do emigrace).

Vliv beatníků (pocit spolex. vyděděnosti) : "Mácha v texaskách" Václav Hrabě (zemřel v 25 letech).

Vysloveně experimentální poezie :

Jiří Kolář (považovaný za jednoho z největších českých básníků 2. pol. 20. stol. ; autor tzv. konkrétní poezie, rovněž výtvarný umělec, od 1979 v emigraci v Paříži) a jemu blízká dvojice Bohumila Grögerová - Josef Hiršal (vl. tvorba i vyhledávací překlady, hl. z němčiny). Svěrázné sbírky Miloslava Topinky Utopír a Krysí hnízdo zkoumají "zásloví" - hlubinnou strukturu slov a jejich vzájemné vztahy.

IV 70.-80. LÉTA

Po r. 1968 dvacetileté období "normalizace".

Oficiální poezie prakticky nulové hodnoty (opory : I. Skála, Jiří Taufer - jinak dobrý překladatel Majakovského, Jan Pilař - jinak slušný překladatel mladých polských básníků, Donát Sajner aj.).

Oficiální básníci mladé generace (Karel Sýs, Jiří Žáček, Josef Peterka, Petr Skarlant aj.) - příklon k erotice a krotké kritice konzumního způsobu života (podobně jako v próze např. R. John dobře vědí, co si mohou dovolit, aniž by to ohrozilo jejich stále pevnější pozice v establishmentu, a za tuto pomyslnou hranici se neodvažují !).

Z autorů starší generace se ~~prokeřím~~ navenek prorežimní ^(nah. umělec) Vilém Závada stále více přiklání k osobní, intimní lyrice, nezávislé na politice (jeho narůstající výčitky svědomí za ^{spolu s odpolednost na kult. marasmu} ~~právní porušení~~ těžký působivě líčí B. Fučík v knize Ctrnáctero zastavení !); Fr. Hrubín reaguje na sovětskou okupaci básní v próze Lešanské jesličky (biblický motiv útěku Marie a Josefa s [redacted] dítětem před Herodesovým žoldněrem zasazen do reálné české krajiny přibližně v době 1. světové války, hl. postavy mají jména a rysy konkrétních českých venkovanů, jen postava [redacted] pronásledovatele-žoldněře je [redacted] neurčitá, až horrorově démonická : symbol nadosobního zla); absurdní je situace Jaroslava Seiferta, který vydává zároveň oficiálně i samizdatově (viz příložený "portrét"!).

Ineditní poezie : v edicích Petlice, Expedice, Kvart (založen básníkem, ~~_____~~ esejistou a překladatelem Janem Vladislavem, jenž od r.1980 v emigraci v Paříži) a různých časopisech a sbornících - viz oddíl PRÓZA !

Samizdatově např. K.Siktanc (vývoj od "svazácké" poezie přes "poezii všedního dne" až po jazykově i myšlenkově náročné básně meditativního ladění - sb. Český orloj); Jan Skácel (úsporná, ale výrazově bohatá lyrika přírodní inspirace, též hezké básně pro děti ; poprvé po 12leté pauze publikován 1981, od té doby několik sbírek v mizivém nákladu); Ivan Wernisch (verše stále pochmurnějšího ladění - od půvabných hříček, prosycených teplou, melancholickou atmosférou dětství a mládí, k až surově drsným obžalobám odlidštěného světa totality); O.Mikulášek, P.Kabeš, I.Blatný, I.Diviš, Zbyněk Hejda, B.Reynek**...

x Ivan Blatný - emigroval do Anglie, kde od r. 1954 ^{až do smrti} pobýval v ústavu pro duševně chore. Psal nepřetržitě básně do školních časopisů. Oslovitelka Meachamová s ním navázala intimní vztah, posílala verše Stevovičkyn do Toronto, kteří je 1979 vydali.

** Bohuslav Reynek - katolický básník a grafik, venkovský samotář, částečně pod vlivem francouzské poezie (manželka Suzanne Renaudová = franc. básnířka) a německého expresionismu (též překlady !). Poezie nebývalé pokory, všeobjímající křesťanské lásky a souznění s milovanou přírodou - jako by všem živým tvorům, ale i rostlinám a neživé přírodě ~~_____~~ (trpí spolu s pařezem, poráženým stromem jako s umírajícím člověkem) udílel "požehnáňí básněmi". Originální obraznost : např. metafory lidských vlasů : "lepá lebek vegetace, krví zařevaná sladce", "vlákna vůle, jež se třepí", "vlahé, úlisné a temné pěšinky, kam vedete mne"

Exilová nakladatelství - viz PRÓZA !

Písňové texty : velký vliv na mladou generaci mají představitelé "městského folku" = autoři "protestsongů" (Hutka, Merta, Třešňák, Nos ~~_____~~) - všichni ~~_____~~ členy sdružení Safrán ; Karel Kryl, vyjadřující asi nejvýrazněji pocit pookupační deprese). Z mladší generace vynikl J. Nohavica (inspirovaný m. j. sovětskými kolegy Vladimírem Vysockým a Bulatem Okudžavou) a písničkář/básník, v poslední době autor/interpret ryze meditativní hudby Oldřich Janota (Plzeňák !).

Underground : nestor ex. undergroundu Egon Bondy (vyličený hezky v Hrabalově románu Něžný barbar) a I.M.Jirous = Magor (např. Magorovy labutí písně - ~~_____~~ směs lyrismu náboženské inspirace a syrového, drsného výrazu, příznačného pro tohoto věčného rebela, jenž strávil mnoho let ve věznicích nejtěžší nápravné skupiny). Z mladší generace Jáchym Topol (bratr Filip hraje v hud. skupině Psi vojáci) a J.H.Krchovský.

ČESKÁ PRÓZA PO ROCE 1945

I. OBDOBÍ 1945-1948

Prožitek

██████ války, zhroucení ideálů (+ vliv Kafky a existencialismu) →
Okupační tematika,

Zaměření na nitro jedince - do popředí psychologická próza (hledání životních jistot a orientace ve světě, mravní problémy : statečnost/zbabělost, ██████ odpor/rezignace, ██████ obět/egoismus...).
Hrdinou většinou osamělý, rozkolísaný, slabý (bezmocný), zranitelný, nehrdinský jedinec - často váhavý intelektuál (hamletovská problematika).

EGON HOSTOVSKÝ (pod vlivem Kafky) - hledání totožnosti ██████ emigranta, nezakotveného v cizí zemi (autor sám do emigrace ██████ (USA); příznačný název 1 z románů ██████ z r. 1947 : Cizinec hledá byt → v obecnější symbolické rovině problematika Ahasvera - Vězného Zida XX).

JIRÍ WEIL, předválečný komunista, pozdější kritik totalitního režimu stalinického typu. Rovněž žid. původu. V románě Život s hvězdou (až 1949) analýza psychiky člověka, jemuž vnuceno vědomí vlastní podřadnosti, neplnohodnotnosti (v závěru však naděje : hrdina se aktivním rozhodnutím ██████ vytrhuje z absolutní rezignace).

Zápornou reakcí na výše uvedený typ "nehrdinského hrdiny" pevný, nekomplikovaný, přímočarý, jednající "muž xinu" :

(1946)

JULIUS FUCÍK : Reportáž psaná na oprátce - psáno 1942, ovšem z oficiálního vydání vypuštěny pasáže o slabosti při výsleších apod.; dílo ██████ autora (v idealizované podobě kultovní postava komunistů) se ██████ tak stalo z živého dokumentu "mrtvým pomníkem vedoucí úlohy KSC".

JAN DRDA : Němá barikáda - prosté, černobílé, ale silně emotivní - akční, dějové, ██████ ostře pointované příběhy.

Únor 1948 -->

II. OBDOBÍ 50. LET

K. Diebl

Jediným oficiálně uznávaným (a tolerovaným) směrem je schématický, politicky tendenční SOCIALISTICKÝ REALISMUS (█████ pod vlivem literatury sovětské, zejména Gorkého a Majakovského). Literatura ideologickou zbraní ██████, ██████ je ideologii podřízena, stává se jakoby ██████ pouhou ilustrací této ideologie. Dochází ke zjednodušování až zkreslování literární historie, umlčováním některých spisovatelů, soudním procesům (kritiků a teoretiků Závěr ██████ Kalandra aj. popraveni, básník Zahradníček aj. na mnoho let do vězení, prozaik Cep aj. do ██████ emigrace). 1951 sebevražda K. Teigeho,

V literatuře ██████ odklon od subjektivní, psychologické linie a zaměření na vnější svět a kolektiv : "od člověka k (velkým dějinným) událostem, od intenzity k šířce" (hrdina určen svým - historicky konkrétním - prostředím). Do popředí Společenská (=sociální) próza - epická šíře :

- a) budovatelský ("výrobní") román : hrdinou pevný, nerozháraný, xnorodý a optimistický jedinec - buď dělník - "hrdina práce", nebo politický pracovník - funkcionář, který jakožto nositel pokroku svádí svůj nakonec vítězný zápas s vnějším nepřítelem.
Témata (zjednodušeně, černobíle pojatá) : kolektivizace vesnice (např. Václav Rezáč v Nástupu --> Bitvě); budování některé z velkých "staveb socialismu" - přehrady, elektrárny apod. ██████
Další protagonisté soc. real. : Pavel Bojar, Jan Otčenášek, Zdeněk Pluhař, Bohumil Říha, Marie Pujmanová aj.
- b) historický román (M. V. Kratochvíl, Fr. Kubka, V. Kaplický, Ant. Zápotocký), jehož hlavním úkolem ilustrovat tezi o klíčové úloze mas v dějinách; proto oblíbená např., doba husitská (srv. souběžně probíhající "jiráskovs. akce" Zd. Nejedlého !).

5

Teprve v 2. polovině 50. let dochází k postupnému ožívování schématickosti (stále větší pozornost věnována psychologii postav; jejich rejstřík rozšiřován o intelektuály, v historické proze o představitele měšťanské třídy...) - člověk je tak postupně opory ideologie a politické iluze, literatura se znovu subjektivizuje a psychologizuje - návrat "od událostí k člověku, od šířky k intenzitě".

Příkl. : pentalogie Vlad. Neffa Sňatky z rozumu atd. ...
(sága o rozvoji a úpadku dvou pražských měšťanských rodin z přelomu století - vypravěčské umění, barvitý jazyk);
román Edvarda Valenty Jdi za zeleným světlem (hlubší pohled na smysl lidské existence: váhavý intelektuál se vysvobozuje z životní krize aktivním činem = bojem proti fašismu; ačkoli jeho život končí tragicky, hrdina nalézá pozitivní východisko).

(a zároveň návrat liter. hrdiny typu společ. outsidera)
Skutečný přelom představuje román Josefa Škvoreckého ZBABELCI (1958), obraz květnové revoluce na českém maloměstě - odhalena jako tragikomická fraška, v níž hlavní roli hrají pokrytí kariéristé, maloměšťáci, hrající si na hrdiny (srv. např. Drdova Němá barikáda!). Viděno oxima Dannyho Smiřického (postava, přecházející i do dalších autorových románů!), jenž nese autobiografické rysy a zosobňuje skepsi mladé generace ke zprofanovaným ideálům a iluzím generace rodičovské (Danny a jeho kamarádi, uznávající ze všech hodnot jen JAZZ, nepředstavují typ kladného hrdiny, neboť jejich protest je jen negací negace - i oni jsou "zbabělci").

Dalším významným autorem tohoto období je Arnošt Lustig (1958 debutuje povídkovými soubory Noc a naděje a Démanty noci), židovský autor, jenž v návaznosti na J. Weila sleduje své hrdiny v eticky vypjatých životních situacích (ghetto, transporty, koncent. tábory). Motiv nezničitelnosti mravních hodnot - Lustigovi "bezbranní vítězi" si uchovávají čisté svědomí i za cenu fyzické likvidace.

/Tematicky blízká, ale umělecky slabší je sentimentální love-story Jana Otčenáška Romeo, Julie a tma: o tragické lásce hochy Pavla a židovské dívky Ester./

III. OBDOBÍ 60. LET

/Další vývoj starších autorů:

Jiří Mucha, syn slavného malíře Alfonse - román Studené slunce (autobiografické líčení práce politických vězňů v dolech), svěží reportážní proza Černý a bílý New York.

Jos. Škvorecký: román Konec nylonového věku (o poválež. "zlaté mládeži", v duchu Zbabělců); povídky Hořkej svět; satirický obraz armády v totalitním režimu Tankový prapor (nedávno zfilmováno); detektivní romány a eseje o detektivním žánru; překladatelská a editorská práce; 1968 do emigrace --> od 1971 nakladatelství 68 Publishers v Torontu.

A. Lustig - další psychol. prózy s žid. tematikou: Dita Saxová, Modlitba pro Kateřinu Horowitzovou. 1968 do emigrace (USA)./

V 60. letech uvolnění společ.-kulturní situace (m. j. → překlad děl moderní světové literatury, kafkovská konference v Praze 1963, legendární psychologická próza omezeného rozsahu (povídky, novely, reportáže - klíčová úloha edice Život kolem nás nakladatelství Cs. spisovatel). Popření typu okázalého hrdiny 50. let (který šel vnějším nepřátelským silám); hrdina liter. 60. let zmítán vnitřními rozpory --> pocity bezvýchodnosti (nesmiřitelný rozpor ideálů a skutečnosti), absurdnosti života a dovršeného odcizení ("člověk cizincem ve své realitě" - vliv absurdního dramatu, existencialismu apod.). U některých autorů (např. u Hrabala - viz níže!) touha po návratu do pospolitosti prostých lidí. Obecně tematika "malého českého člověka" s pokleslou životní aktivitou.

⊕ k. před Svezu čs. spisovatelů r. 1967

6

Vladimír PÁRAL - od pol.60.let zobraz. mechanických stereotypů života : hrdinové jeho "příběhů pokleslé aktivity" (Soukromá vichřice, Milenci a vrazi, Katapult aj.) se snaží o změnu, ale pokud jí dosáhnou, upadají do (staro)nových stereotypů. Studie o mravech a životních pocitech "panelákového člověka" = socialistického maloměšťáka psány (pod vlivem franc. "nového románu") s "inženýrskou" strohostí (autor je inženýr chemie - rovněž důsledně pracovní tematika !), jako analytický záznam, "laboratorní zpráva ze života hmyzu" (=podtitul 1 z románů). Děj tříštěn odbornými technickými vložkami (k 1 z románů připojen seznam použité literatury včetně odborné !); nesentimentální, cynický humor; zaměření na erotiku. Zfilm.

Milan KUNDERA (neplést s básníkem a překladatelem Ludvíkem K.!) pojímá život jako tragikomickou intelektuální anekdotu : 1963 povídky Směšné lásky 1967 román Zert (motiv deziluze, absurdity dějin. Důraz na erotiku). Zfilm /Znát zápletku Zertu; viz též "portrét" autora !/

Josef JEDLIČKA : román Kde život náš je v půli se svou poutí (= úvodní verš Dantovy Božské komedie !); paralela autor v Litvínově = Dante v podsvětí. 1968 do emigrace.

Vladimír Körner (Údolí vřel, Adelheid); Jiří Šotola (Tovaryšstvo Ježíšovo); Karel Michal (Cest a sláva; 1968 do emigrace - zde sebevražda) - 3 autoři historických románů, kde ovšem histor. tematika jen kulisou pro zobrazení současných problémů - obraz "malého českého člověka" v mlýnu politiky.

Ladislav Fuks - židovský autor navazující na linii Weil-Lustig. 1963 tragická groteska Pan Theodor Mundstock : titulní "antihrdina" = charakterní slaboch, precitlivělý vůči krutosti světa, se snaží racionální, logickou metodou čelit absurditě, která se stala respektovaným zákonem (trénuje své tělo i vůli, aby se připravil na pobyt v koncent. táboře); ztrácí tak kontakt s živou realitou (útěk do snů, schizofrenní vize...) a nakonec v marném zápase podléhá (je přejet autem paradoxně právě v okamžiku, kdy po ulici "tréninkově" vleče těžký kufr). Některé z dalších proz L.F. mají hororové prvky, zesilující pocit bezvýchodnosti a existenciální úzkosti (např. úspěšně zfilmovaný Spalovač mrtvol).

Ladislav Grosman : Obchod na korze (rovněž žid./okupač. tematika; skvělým způsobem zfilmováno).

Karol SIDON - ml. žid. prozaik a dramatik, dnes pražský rabín. Šokující otevřené autobiografické prózy Sen o mně a Sen o mém otci.

Bohumil HRABAL - osobitý autor próz, oslavujících vitální hodnoty "malého" člověka (celé panoptikum postav z periferie či dokonce samého dna společnosti : "pábitelé" = nezdolní milovníci života, hospodští vypravěči a diskutéři). Život pojímán jako jarmark, bizarní směsice krásy a špíny; autor mísí realismus s naturalismem (často kritizován za líčení odpudivých detailů, obscenitu apod.), surrealismem, dadaismem, absurdní groteskou; tragično s komičnem a lyričnem (např. charakteristická pasáž z Městečka, v němž se zastavil čas, kde H. obširně, básnickými obrazy kreslí scénu těžkého zranění jedné z postav kotoučovou pilou; nejde o sadismus, jak se domnívali někteří čtenáři, ale o -pravda poněkud křečovitý- lyrismus !); "vysokou" literaturu s brackem.... Na sčtělém Hrabalovi lze vystopovat řadu vlivů starších autorů cizích i domácích (m. j. i beatníků : spontánní tvůrčí metoda - psaní bez následného "pilování" a opravování). (proud vyprávění) /Tituly nejdůležitějších děl - viz příložený "portrét" autora !/

Ludvík VACULÍK - fejetony, reportáže; autobiografický román Sekyra (jedno z nejvýznamnějších děl tohoto období) - vztah k otci na morav. venkově; kritika režimu. Odváž. vystoupení na sjezdu Svazu řs. spis. 1967.

Slovák Ladislav Mnačko - 1963 Opožděné reportáže (o absurditě totalitního systému stalinského typu, jehož mašinérie bezhlavě semílá lidi); román Jak chutná moc (demýtizace partyzánského hrdiny). Po r. 1968 do emigrace.

Jaroslav Putík, Ivan Klíma, Jan Beneš (1969 do emigrace) - psychol. prózy.

Věra Linhartová - autorka experimentálních děl (např. Prostor k rozlišení), pohybujících se na rozhraní eseje a románu (úvaha potlačuje příběh - vliv franc. "nového románu") - 1968 do emigrace.

Ivan Vyskočil - absurdní grotesky, žánr "nonsensu" = "nesmyslu" (vliv dadaismu). Žánrově mu blízký Miloš Macourek (též tvorba pro děti, scénáře).

Josef Nesvadba - programově žánr sci-fi (na průměrné uměl. úrovni!).

Kult. atmosféra 60.let kulminuje rokem 1968, po němž následuje

IV. OBDOBÍ 70. A 80. LET = období tzv. "normalizace" politického vývoje.

Utuzení polit.režimu ; zákaz řady literárních časopisů a sborníků ; zákaz publikování určitých autorů ; cenzura (--> též autocenzura !). Rada autorů do emigrace; oponenti režimu = tzv. disidenti píšící "do šuplíku"(pro sebe a úzký okruh známých) bez naděje na otištění v ofic.nakladatelstvích) Rozvrstvení literární tvorby do 3 proudů :

x (jedna z vůdčích osobností Charty 77, zemřel na vězení po porážce u Lincejním výslechu)

1/ Oficiální literatura - proklamuje trend "vědomí mravní, politické a umělecké odpovědnosti" spisovatele. "Skalními" oporami jsou např. Jan Kozák či známý antisemita (!) Alexej Pludek. V oblasti historické prózy jsou např. Frant.Kožík či Jarmila Loukotková autory nenáročného zábavného čtení pro široké vrstvy ; někteří příslušníci mladé generace se "odvažují" na (ve skutečnosti předem pečlivě ohledaný) tenký led společensko-kritické tvorby - volí přitom "lesklé", povrchně atraktivní téma, závažnost jejich výpovědi je ovšem pouze předstíraná, neboť nejdou po skutečných hlubších příčinách, kořenech té které problematiky (např. Radek John : Memento - o markomanech). Stáupající obliba literatury faktu (např. Borovička, Ivanov aj.).

2/ Neoficiální (= ineditní = nevydávaná) literatura. Šíří se ve strojopisných kopiích, tzv. samizdatech (termín převzat z praxe sovětských disidentů). Nejvýznamnější samizdatové edice : Petlice (založil 1972 L.Vaculík, "vyšlo" téměř 400 titulů), Expedice, Česká expedice, Kvart aj. Samizdatově "vycházely" rovněž (dnes oficiálně tištěné) časopisy Vokno či Revolver Revue (oba zaměřené na oblast tzv. undergroundu-viz níže!) a Kritický sborník. Opyry ineditní literatury : Václav Havel (esej Moc bezmocných aj.), literární historik a kritik Václav Cerný, filosof Jan Patocka.

Do oblasti ineditní tvorby spadá i kultura tzv. undergroundu (=angl. "podzemí"), vyznačující se mezním radikalismem ve vztahu k oficiální kultuře : rezolutní odmítnutí této kultury (i konvencí a hodnot, které reprezentuje, t.j. např. pokrytectví, kariérismu, zkorumpovatelnosti apod.) a uvědomělé vytváření "paralelní" kultury, resp. "paralelního" společenství jedinců "jiného typu". Z těchto postojů vyplývá hmotné živení undergroundových autorů na okraji "normalizované" společnosti (jejich častý pobyt ve vězení staví mnohé z nich až do pozice "kriminálků"). Duchovním otcem ses. undergroundu je kunsthistorik Ivan (Martin) Jirous, zvaný Magor - básník, polemik, buřák a "umělecký vedoucí" legendární hudební skupiny Plastic People of the Universe.

3/ Exilová literatura = í.psaná českými autory v emigraci. Centra : Toronto (nejvýznamnější exilové nakladatelství Sixty-Eight Publishers, založ. Jos.Skvoreckým 1971; vydalo přes 200 titulů); Mnichov (naklad. Archa, Arkýř); Paříž (časopis P.Tigris Svědectví); Rím (čas. Listy); Londýn (nakl. Rozmluvy); Kolín n/Rýnem (nakl. Index) aj.

/Je třeba přiznat, že řada emigrantů tím, že "vytrhla své kořeny z rodné půdy", došlo k poklesu tvůrčí potence. Nejtypičtějším příkladem je asi film.režisér Miloš Forman, kdysi oslavovaný pro svoji svéráznost (která ovšem nesla nezaměnitelně české rysy, což zvyšovalo její požátek popularity na Západě), dnes po stránce technické profesionality špičkový, ale co do tvůrčí osobitosti takřka anonymní hollywoodský "machr". Jiní umělci se s životem v emigraci nikdy nesmířili a buď skončili sebevraždou (Michal) či využili první příležitosti k návratu (písníkář Hutka).

Jan OTČENÁŠEK - po dlouholeté podpoře totalitního režimu konečný rozchod s ním v (pouze časopisecky publikovaném) románě Pokušení Kazarína.

Jiří MUCHA - syntéza celoživotních zkušeností (hodně cestoval, díky otci známost s řadou významných osobností světové kultury...) - romány Lloydova hlava, Podivné lásky.

Jos. SKVORECKÝ - kromě nakladatelské činnosti (68 Publishers) vlastní tvorba : romány Mirákl (vývoj v Českosl. v letech 1948-68), Příběh inženýra lidských duší (z prostředí posrpnové emigrace).

Vlad. PÁRAL - postupný umělecký úpadek (podobně jako Lad. FUKS), komerční tvorba (včetně ~~xxx~~ žánru sci-fi) - vliv na mladšího, podobně orientovaného ~~xxxx~~ Jiřího SVEJDU.

Boh. HRABAL - v 1. pol. 70. let samizdatově (vrcholná díla Obsluhoval jsem anglického krále a Příliš hluxná samota - zde hlavní postava ^{hrab}svěrázného lid. filosofa, lisovaxe starého papíru - a ^{tržba}tudíž i knih - ve Sběrných surovinách ~~xxxx~~); 1975 sebekritika a autocenzura (svolil k publikaci někt. svých samizdatových děl v okleštěné, zcenzurované podobě; v Cs. televizi vystupoval proti aktu emigrace apod.), pozvolný úpadek tvářxích sil. 1988 urychleně přijat do Svazu x.s. spisovatelů.

Milen KUNDERA - od r. 1975 legálně ve Francii, ale 1979 zbaven xs. občanství. Autor zajímavých kulturně-politic. esejí o střední Evropě. Na Západě velice populární - přizpůbil svoji tvorbu xtenářské poptávce, takže dnes velice "lesklé", efektní, atraktivní romány, svědčící nejen o autorově intelektu a stylistických schopnostech, ale i o tom, že dobře pochopil zákony tržní společnosti (nejúspěšnější z posledních románů Nesnesitelná lehkost bytí, 1980, zfilm.).

/B. Fužík vzpomíná na J. Cepu : "Cep neobstál tedy ve své druhé vlasti, Francii, která se už chystala sevřít do náruží a obdivovat všehochut dnešních emigrantů-spisovatelů a la Kundera, míchajících koktejly pikantních dějů, prošpikovaných sentimentalitou, senzaxností a pornografií, hovějících dnešnímu měšťákovi."/

Pavel Kohout - především dramatik. V 50. letech autor přihlouplých, fanaticky svazáckých (ostře tendenčních) ~~xxxx~~ veršované a hesel, od roku 1979 v nucené emigraci. "Memoáromán" Kde je zakopán pes; groteskní román Katyně (o studentce katovského řemesla - obraz totalitní mašinerie).

Ludvík VACULÍK - (samizdatově fejetony a snad nejvýznamnější román posrpnového období Český snář : deníková forma (prakticky období jediného roku 1979), záznam života "veřejného" (disidentská činnost) i osobního (vztah k ženám!). Hlavním kladem autenticita. Kontrasty : město-venkov, profízlovaná Praha-Dobřichovice se zahrádkou, manželka ^{nová}milenka-~~xxxx~~milenka-vyhlédnutá "slečna"....

* autobiograficky

Jiří ŠOTOLA - pokračuje v linii historických próz s "nehrdinským hrdinou" donkichotského typu (proti němu typ "strůjce historických intrik") - romány Kuře na rožni, Svatý na mostě.

Jan PELEC - mladý autor, vzbudivší ~~xxxx~~ protichůdné reakce xtenářů i kritiků ~~xxxx~~ samizdatovým (dnes oficiálně vydaným) románem ...A bude hůř z prostředí severočeského undergroundu (bezvýchodnost; užití argotu a xastých vulgarismů!).

Samizdatově publikují Ivan Klíma, Jaroslav Putík, Karel Pecka (prostředí pracovních táborů), Karol Sidon, ~~xxx~~ Alexandr Kliment, Jiří Gruša aj.

Velký význam má publikování dvou pozdních próz Oty PAVLA (doposud autora nepříliš významných próz se sportovní tematikou) - povídkových souborů Smrt krásných srnců a Jak jsem potkal ryby. Silně autobiografické prvky, postava otce-~~xxxx~~ hrabalovského "pábitel", komického i tragického, nezodpovědného i hrdinského, vášnivě zaujatého pro věc, kterou se právě zabývá - ovšem Pavel přesvědčivější a tragičtější než Hrabal (bohatší^mo rozměr svého židovského původu!). Pavel zemřel 1974 ve 43 letech.

Klíčové pro pochopení českého literárního vývoje v 20. století jsou memoárová díla: Václav Cerný : Pláž koruny české (protifašist. odboj), " " : Paměti (povále. vývoj); Jaroslav Seifert : Všechny krásy světa; paměti našich předních překladatelů Jana Zábřany a Josefa Hiršala ;

SURELY

a zejména umělecké portréty našich předních básníků a prozaiků, jejichž autorem je bývalý ředitel nakladatelství Melantrich Bedřich Fučík a jež vyšly samizdatově pod názvem Sedmero zastavení (později rozšířeno na Čtrnáctero zastavení).

BOHUMIL HRABAL

V červenci 1987 Bohumil Hrabal »vybral, sestavil a pro potěchu svých přátel vydal« pod hlavičkou čtenářského spolku LADA různé dokumenty. Bylo to např. výroční vysvědčení z primy brněnského gymnasia, na němž měl z 10 známek šest nedostatečných, i z jazyka československého (Z náboženství měl malý Bohouš čtyřku.) To tak bývá, géniové se svými prvotními neúspěchy vychloubají a vše se obrací proti tehdejšímu činitelům, že ve své zkosnatělosti nedokázali pochopit talentované děcko a spíše ho deptali... Ve zmíněných dokumentech je i řada nactiutruhačných dopisů, které čtenáři na adresu B. Hrabala posílali. Několik citátů mírnějšího obsahu: „To není spisovatel, to není ani normální člověk, to je stvůra, to je senilní dědek, prolezlý paralyzou. Taková literatura patří do stoky i se spisovatelem, který ji píše. Hruza, hnus, odporné, nechutné...» Ostře sledované vlaky«). Psal i lékař psychiatr, jak nápadně se »Taneční hodiny pro pokročilé« podobají výplodům chorých mozků v blázinci, kde měl možnost obojí písemné projevy srovnávat. Někteří rodiče by zase raději viděli své malé děti usmrčené jako ve Vietnamu, než aby se jim do ruky někdy dostala Hrabalova báseň »Bambini di Praga«. Tedy kromě bezvýhradného a nadšeného přijímání Hrabalova díla i projevy nesouhlasu.

PRACOVNÍ OSNOVA:

- Světový ohlas Hrabalova díla. Osobité prózy, zachycující krásu, bizarnosti i špínu lidského bytí. Zvláštní druh rozprávky, »pábení«. Prvky realismu, surrealismu, dadaismu, poetismu i naturalismu v jeho díle.
- Životní zážitky od dětství po současnost – dění v pivovare, příbuzní, množství zaměstnání, přátelé, atmosféra Libně, kolorit automatů a hospod a jiné realie častým námětem v tvorbě autora. Spisovatelem z povolání od r. 1962.
- Nejstarší literární pokusy: básnické texty z let 1938–52 (»Poupata«), vzpomínky na meziválečnou avantgardu a básně z dalšího období.
- První dvě sbírky povídek: »Perlička na dně« (1963), »Pábitel« (1964). Výrazný úspěch u čtenářů i kritiky. Panoptikum lidí ze společenského dna. Osobitý vypravěčský styl, poetický naturalismus, »lyrické grotesky«.
- Nepříliš nový formální experiment v próze »Taneční hodiny pro pokročilé« (1964). Bezdechý proud vyprávění nejrůznějších životních historek i úvah. Životní moudrosti i barvotiskové, nechutné krváky. Vrstvení textu bez interpunkce.
- Zvláštní místo novely »Ostře sledované vlaky« (1965), nejbliže k tradičnímu realismu. Mentalita k maloměstu, situační humor. Spojení heroismu a komična v hlavní postavě. Filmové zpracování novely Jiřím Menzlem vyznamenáno Oscarem.
- Černý humor s prvky morbidnosti ve sbírce »hrůzostrašných historek přednášených jarmarečním vypravěčem« »Morytáty a legendy« (1968, napsáno dříve).
- Období zákazu publikace 1970–1975 (Návrat do oficiální literatury po sebekritickém rozhovoru v Tvorbě 1975).
- Vrcholné období Hrabalovy tvorby v letech 1970–1976: »Postřižiny« (1970), »Obsluhoval jsem anglického krále« (1971), »Městečko, kde se zastavil čas« (1973), »Něžný barbar« (1973), »Slavnost sněženek« (1975), »Příliš hlučná samota« (1976). Vydávání v samizdatové Edici Petlice či v exilových publikacích.
- Umělecké mistrovství dvou vrcholných děl B. Hrabala – »Obsluhoval jsem anglického krále«, životního příběhu číšníka, a »Příliš hlučné samoty« – z myšlenkového světa lisovače knih vyrůstá i problematika 20. století. Složitá a obsažná díla.
- Oficiálně vydávané knihy s cenzurními a autocenzurními zásahy – »Kluby poezie« (kombinace »Něžného barbara« a »Příliš hlučné samoty«), »Krasosmutnění« a »Harlekýnovy milióny« (»Městečko, kde se zastavil čas«). Změny na úkor přesvědčivosti; zkrakování skutečnosti.
- Tvůrčí období 80. let – trilogie o autorových libeňských letech: »Svatby v domě«, »Vita nuova«, »Proluky«. Prózy vyprávěné jakoby manželkou autora. První vydání v samizdatu, později v r. 1991.
- Literární žurnalistika »Listopadový uragán«. Texty formou Dopisů Dubence. Poměry ve státě, vzpomínky na americký pobyt. Chaotické.
- Hrabalovo místo v moderní české literatuře.

ROZHOVOR s Bohumilem Hrabalem (TVORBA, 1975)

Nějak dlouho jsme se neviděli. Nevzpomínáte si na náš poslední rozhovor?

Ale ano: vím, že to bylo před posledními volbami v roce 1971. Já tehdy řekl redaktorům Tvorby, že budu volit u nás v Kersku kandidáty Národní fronty, protože to jsou pánové, s kterými vím, na čem jsem, protože někdy zajdou i mezi nás do hospody a dá se s nimi vždycky o všem rozumně hovořit. Tehdy jsem vašim redaktorům taky řekl, že jsem se jednou provždy rozhodl žít v téhle zemi a že ty volby, které se dělají hlasovacími lístky, jsou pro mne jenom dalším potvrzením mé vlastní celoživotní volby, kterou jsem jako český spisovatel spojen s českým lidem, s jeho socialistickým dneškem a zítřkem.

10

Tak proč jsme se vlastně tak dlouho neviděli? Co byste chtěl říci svým čtenářům?

Víte, kolem mojí osoby se nahromadilo moc nejasností a dohadů a já často ani pořádně nevím, proč a jak. Moc jsem o tom v poslední době přemýšlel a přišel jsem na to, že jsem k tomu zřejmě i sám bezděčně přispíval: především asi tím, že jsem se stáhnul do sebe a tím jsem udělal zrovna to, co jsem neměl. Chtěl bych, aby moji čtenáři věděli, že jsem s nimi a co si myslím. Chci, aby se nemohl ohánět mým jménem nikdo, kdo to nemyslí dobře s naší zemí a s lidmi, mezi kterými žiju a které mám rád zrovna jako oni mne. Já nejsem politický člověk, trvá mi, než se ve všem vyznám, ale jedno jsem pochopil dobře: že XIV. sjezd KSČ byl výzvou všem spisovatelům, kteří patří do téhle země, aby obohacovali život lidí. Já vím, že vy teoretici byste to řekli jinak a líp: ale já chci tak, jak to já umím, aspoň říci, že nechci stát stranou a že chci po svém způsobu přispívat k tomu, aby mezi lidmi byly vztahy, jaké mají být mezi socialistickými lidmi. Myslím, že dnešnímu Svazu českých spisovatelů jde právě o to, aby tohle pochopili všichni poctiví čeští spisovatelé, pro které je nejdůležitější, co řeknou jejich práci naši čtenáři a ne někdo v nějakém zahraničním vysílaci nebo tak. V tom bych chtěl i já být něco platný. Jiná věc je, jak se mi to daří tím, co píšu. Na to budou asi vždycky mezi různými lidmi různé názory. To je asi dokonce dobře: jen bych chtěl, aby všichni moji čtenáři věděli, že to myslím poctivě s nimi i se socialismem. Protože bez něho a mimo něj si nedovedu představit ani dnešek, ani budoucnost.

Bylo vám vloni šedesát let. Víme, že jste toho v poslední době dost napsal...

Více žiju, než píšu. Ale protože jsme se sešli, abychom si něco řekli o psaní, mohu vám říci, že jsem opustil svůj starý zvyk sedmkrát text opravovat a vylepšovat a nakonec ho umordovat jako malé děti, když dostanou na hraní koťátko. Teďka píšu všechno spontánně, věřím na podprahovou inspiraci a nechávám bezprostředně proudit text rovnou do mašiny, a když vytahuji jeden list za druhým, považuji to za dobré znamení. Pak nechávám text bez velkých oprav, abych nesešel půvab prvotiny. Ty moje texty posledních pár let se spíše podobají fotbalové hře, tomu krásnému stavu napětí na zeleném trávníku. Fotbal se taky nedá navrátit v původní stav, nedá se ani zastavit, a když, tak jediné na telerekordinku. Při psaní zrovna tak jako při fotbale nejvíc záleží na přípravě a potom na velké uvolněnosti při hře, která postupuje z minuty do minuty v plném soustředění. Jako dobrý fotbalista se nedívá na míč, zrovna tak píšu na mašině a dívám se jen sám do sebe nebo zírám lehce posunutým okem na proud myšlenek mimo stroj. Nad zpackanou stránkou nezoufám, ale s tím větším soustředěním se těším na stránku další a považuji každou chybu za matku nového postupu. Proto mým nejmilejším hráčem je Adamec, který pořád hraje s ohromnou chutí, a když mu něco na hřišti nevyjde (nebo jeho kamarádům), vždycky si tak hezky zpomalenež zatleská, na celé mužstvo vyše ten signál dlaněmi jako že: chasníci, znovu do toho! A hraje dál s ještě větším soustředěním, s ještě větší vůlí hry.

Tak vidíte: od literatury jste se dostal k fotbalu. Snad abychom se ale přece jen vrátili k literatuře. Co soudíte o mladých v literatuře a o dnešní mládeži vůbec?

Mladí lidé se se mnou kamarádí, ale to víte, já patřím ke generaci, která byla kojena rakouským mlíkem, a tak žiju setrvačností podnětů své generace a s námahou jsem schopen ze svého úhlu pohledu uvést je na společného jmenovatele. Mladí lidé mne berou mezi sebe spíš pro obveselení, jako kuriozitu. Brzy zjistím, kterak docela jinak reagují na jisté události než já, brzy začínám být unavený, zatímco oni mají výdrž a jdou neustále do kopce, zatímco já se v duchu vracím domů. Tuhle jsem šel ze Slavie a přede mnou kráčel mladík a nesl vztyčenou slávistickou vlajku a viděl jsem, že ten mladík hovořil s tím praporem, byl proto krásný a zkrásněl ještě víc, když jsem viděl, že i ten prapor hovoří s ním. Viděl jsem, že ono už nešlo jen o tu vlajku, ale s tím vlajkonošešm kráčela i podstata poezie a filozofie, ten prapor byla šifra vyšší skutečnosti. Myslím si, že sice v každém člověku je zárodek geniality, ale mladí lidé, kteří mají tak velikou víru a inspiraci jako ten mladík nesoucí slávistický prapor, pro všechny podobné mladé lidi platí můj obdiv pohled tuplem. Myslím si, že takoví mladí lidé s tak velkou romantickou vírou mohou hodně udělat pro poezii, pro svět.

Těmto mladým lidem jsem napsal Rukověť pábení, protože mladí lidé vlastně už jisté věci dělají za mne, mně už tak velký prožitek je odepřen. Já už se tak trochu podobám Jozefovi Adamcovi, který ještě pár let bude tleskat zpomalenež na sebe a svoje kamarády, a dodávat jim i sobě chuť do další hry, ale přeci jen jednou si zatleská naposledy a pak bude sedět a dívat se z lavičky, aby za něj hráli fotbal ti mladí, ti noví, ti zatím bezejmenní, kteří vnesou do hry a tedy i do života velké srdce a velké nadšení a velký smysl pro uvolněnou hru, která je produktem skutečného nebo prodlouženého mládí. To platí zvlášť pro mladé lidi, kteří se chtějí zabývat literaturou a uměním.

My si myslíme, že to opravdu platí pro všechny mladé lidi, v nichž je budoucnost socialismu. Děkujeme vám za rozhovor, a hlavně: ať vám to dobře píše!

SVĚTOVÝ AUTOR MILAN KUNDERA

U kolébky Milana Kundery musel být nával. Tlačilo se tam všech devět Múz. I sudičky se činily – přály mu vše, co vede k úspěchu. Ať se jejich svěřenec pustil do čehokoliv, vše se setkalo s velkým ohlasem. Básně, povídky, eseje, hry, romány... Okusil obě strany barikády: „Poznal jsem na vlastní kůži, co je to fanatismus, dogmatismus, politické procesy, co je to být opojen mocí, vyvržen mocí, cítit se vinen tváří v tvář moci a revoltovat proti ní.“ Hrál na trubku v maloměstských kabaretech a k tanci po hospodách a stal se skeptickým intelektuálním světákem. Na záložkách románů vycházejících ve velkých nákladech ve světě, se mluví v superlativech o francouzském spisovateli českého původu... Byl slavným básníkem a zároveň závodně boxoval. Stal se jedním z nejznámějších Čechů v cizině.

PRACOVNÍ OSNOVA:

- Narozen r. 1924, studium na filozofické fakultě UK, absolvent filmové fakulty AMU (1958).
- Působení na AMU (obor světová literatura, asistent, docent). Ztráta zaměstnání (1970).
- Roku 1975 hostující profesor na francouzské universitě v Rennes, v roce 1979 zbaven čs. státního občanství, emigrace, získání francouzského státního občanství. Trvalý pobyt v Paříži.
- První publikovaná báseň r. 1946. První básnická sbírka »Člověk, zahrada širá« (1953) Dobové optimistické verše, náznak polemiky s dobovou estetikou.
- Poema o Juliu Fučkovovi »Poslední máj« (1955) Pro své »správné ideové zaměření« vysoce oceňovaná doma i v celém »táboru míru«.
- Poslední básnická sbírka »Monology« – milostná tematika Komunistickou literární kritikou nařčen z nehumánnosti a cynismu.
- Vedlejší činnost: pořádání děl F. Gellnera, Vl. Vančury, V. Nezvala, G. Apollinaire aj. Překlady veršů z ukrajinštiny a francouzštiny (G. Apollinaire aj.) Kontakty s filmem. Spolupráce na filmových scénářích (»Já truchlivý bůh«, »Žert«).
- Kundera – literární teoretik. Stať »O sporech dědických« – 1955 (význam Apollinairovy poezie pro vývoj moderního umění). Esej »Umění románu« (1960) »Lárt du roman« (1986) – osobní poetika Kunderových románů.
- Kundera politolog: »Český úděl« (1968) – Zamyšlení nad dějinami českého národa, komentář k srpnovým událostem. »Česká sázka« (1981) »Tragedie střední Evropy« (1984) tvrzení o počátku zániku středoevropské duchovní tradice.
- Hry Milana Kundery: »Majitelé klíčů« – mýtus o lidské malosti na pozadí okupační tematiky. »Ptákovina« (1969), »Jakub a pán« (1970)
- Povídky Milana Kundery (»Směšné lásky« – 1963, »Druhý sešit směšných lásek« – 1965, »Třetí sešit směšných lásek« – 1968) Anekdotické příběhy tragikomického rázu, některé poněkud vykonstruované. Nejhlubší pohled v povídce »Falešný autostop«.
- První román »Žert« (1967). Neobyčejný ohlas, zfilmováno. Obraz 50. let, hrdinové trpným objetem dějin, svět samých deziluzí.
- Romány, psané doma, už nevydané. »Život je jinde« (1972) Ironicky napsaný příběh dogmatického »básníka«. »Valčík na rozloučenou« (1975) Fraškovité příběhy z malého města s reflexivními odbočkami.
- Romány napsané ve Francii: »Kniha smíchu a zapomnění« (1978) Řada efektivních úvah na nejrozličnější, i politická témata, krátké prózy spojené tématem »smíchu« a »zapomnění«. Světový úspěch románu »Nesnesitelná lehkost bytí« (1980) Jednoduchá dějová linie, doba normalizace. Brilantně napsané filozoficko-historické úvahy, paradoxní dějové situace, efektní erotické divadlo. V anketě západních odborníků prohlášen za jeden z nejlepších deseti románů posledních deseti let.
- Román »L'immortalité« (»Nesmrtelnost«, 1990) Nový typ románu, prostor pro autora, rozmluva a zároveň výpověď o světě, obraz lidského údělu.

KUNDERA KONTRA HAVEL

V prosinci 1968 byla v časopise listy otištěna vlastenecká stať M. Kundery »ČESKÝ ÚDĚL«. Zde je z ní úryvek:

Věřím ve velké historické poslání malých národů v dnešním světě vydaném na pospas velmocem, které ho touží zarovnat a srovnat na svou míru. Malé národy tím, že ustavičně hledají a vytvářejí svou tvář, že se rvou o svou svébytnost, starají se zároveň o to, aby tato zeměkoule odolala strašlivým uniformním vlivům, aby se skvěla pestrostí tradic a životních způsobů, aby v ní lidská osobitost, zázračnost i zvláštnost mohly být domovem. Ano, jsem přesvědčen o velkém poslání malých národů. Jsem přesvědčen, že svět, v němž by byl slyšen hlas Guatemalců, Estonců, Vietnamců či Dánů neméně než hlas Američanů, Číňanů či Rusů, by byl lepší a méně smutný svět. Vím však také, že malé národy to mají ošidné a těžké. Mají svá častá propadání do zápečnosti, do bezvýznamnosti, mají svá údobí letargie a dřímoty, přičemž na rozdíl od velkých národů každá jejich dřímota hrozí nebezpečím neprobuzení.

Myšlenka na to, že i český národ znovu rozhoduje otázku svého života či živoření, bytí či nebytí, vtírala se mi neodbytně před lety, když jsem si uvědomoval, jak neosvícená politika dusí český život a sráží českou kulturu na bezvýznamnou úroveň evropské provincie. Vracela se mi na mysl pronikavá otázka Schauerova: Stálo to vůbec za to zřizovat znovu uprostřed Evropy náš malý národ? Jaké hodnoty přináší a hodlá přinést lidstvu?

JOSEF ŠKVORECKÝ

Prozaik, básník, filmový scénárista, literární esejista, překladatel. Pod vlivem moderní americké prózy si vytvořil vlastní, osobitý styl, kterým se připojil k současným vývojovým tendencím ve světové próze. K vrcholům jeho díla patří cyklus románů, v nichž se odráží historie celé jedné generace. V této volné pentalogii vystupuje Danny Smiřický, populární postava české prózy poválečného období.

Jazykové mistrovství a vypravěčské umění jsou největšími přednostmi autora, k oblíbě jeho děl přispěl i smysl pro humor.

Velký význam měla činnost J. Škvoreckého v časopisu Světová literatura, překlady z americké literatury s vynikajícími doslovy a exilové rozhlasové přednášky o literatuře. Spolu se svou ženou Zdenou Salivarovou, iniciátorkou založení nakladatelství 68 Publishers v Torontu, se zasloužil o celou českou literaturu.

PRACOVNÍ OSNOVA:

- Děťství a mládí v Náchodě. Dvě velké lásky: literatura a jazz. Literární pokusy už v dětství, úvodní kapitoly románů o amerických gangsterech.
- Básnické pokusy v letech 1940–1945 (Vydáno v Mnichově 1980: »Dívka z Chicaga a jiné hříchy mládí«)
- Studium na Filozofické fakultě UK (filozofie-anglistika). Práce na románové prvotině »Zbabělci« v letech 1948–49 (Vydáno r. 1958).
- »Zbabělci« – překvapivě zralá prvotina. Obraz maloměsta na konci války. Skutečná podoba oficiálně pojatých »velkých okamžiků historie«. Portréty příslušníků mladé generace, hlavní hrdina Danny Smiřický. Ostrá kampaň proti autorovi. Obvinění z cynismu, ideové diverze; stažení knihy z prodeje, nucený odchod Škvoreckého z redakce čas. Světová literatura.
- Práce redaktora anglo-americké literatury v SNKLHU. Význam překladatelské a editorské činnosti (E. Hemingway, W. Faulkner, R. Chandler, H. James, S. Lewis, W. Styron aj.).
- Bohatá a pestrá činnost J. Škvoreckého v 60. letech. Spolupráce s L. Dorůžkou v oblasti jazzu. Antologie zahraniční i domácí jazzové poezie »Jazzová inspirace«, publikace z historie jazzu (»Tvář jazzu« aj.)
- Zájem o detektivní literaturu. Kniha úvah o velikánech světové detektivní literatury a příčinách obliby tohoto žánru (»Nápady čtenáře detektivek«, 1965). Cyklus detektivních příběhů s poručíkem Borůvkou: »Smutek poručíka Borůvky«, »Hříchy pátera Knoxe«, »Konec poručíka Borůvky«, »Návrat poručíka Borůvky«. Román s detektivní zápletkou »Lvíče« (1969). Detektivní romány, psané společně s Janem Zábranou (pod jeho jménem): »Vražda pro štěstí«, »Vražda se zárukou«, »Vražda v zastoupení«.
- Spolupráce s filmem (náměty a spoluautorství scénáře). »Zločin v dívčí škole«, »Zločin v šantánu«, »Flirt se slečnou Stříbrnou« aj. Filmová povídka »Farářův konec«.
- Úspěch novely »Legenda Emöke« (1963) a »Bassaxofon« (1965). Další knihy povídek: »Sedmiramenný svícen«, »Babylonský příběh a jiné povídky«, »Konec nylonového věku«. Texty pro literární kabaret »Ze života lepší společnosti«.
- Pět románů s Dannym Smiřickým. Kromě »Zbabělců« ještě »Prima sezóna« (jeden válečný rok septimána Smiřického, 1975). Populární »Tankový prapor«. (Napsaný r. 1954, vysázený a rozmetaný r. 1968.) Danny Smiřický v roli velitele tanku. První svazek nakladatelství Škvoreckých v Torontu – 1971. »Mirákl« (Obraz 20^x let po únoru 1948, vyd. 1972). »Příběh inženýra lidských duší« (1977). Danny Smiřický – profesor angloamerické literatury na torontské universitě.
- Činnost J. Škvoreckého v emigraci. Založení významného nakladatelství Sixty-Eight Publishers v Torontu spolu s manželkou (spisovatelka Zdena Salivarová). Vydávání knih doma zapovězených autorů. Podrobnosti v knize »Samožerbach«.
- Literárně-kritická a teoretická činnost. Pořady o angloamerické literatuře v rozhlasové stanici Svobodná Evropa. Kritický pohled na domácí oficiální tvorbu »Na brigádě« (spolu s A. Brouskem).
- Románové překvapení v podobě díla »Schrzo capriccioso« (Veselý sen o Dvořákovi) – 1983. Ústřední téma: Dvořákovy životní osudy a tajemství geniality jeho hudby. Příběhy českých vystěhovalců v Americe, obraz Prahy na přelomu století, úvahy o americké literatuře.
- Permanentní zájem o kulturní i politické dění ve vlasti. Soubor statí »Franz Kafka, jazz a jiné marginálie« (1987).
- Helena Kosková o Škvoreckém: příklad spisovatele, který se uměl vyhnout všem negativním vlivům a psal jen »z vnitřní potřeby, bez ohledu na proměnlivé dobové tendence umělecké a politické«.

ZATÍM JEN SVĚDECTVÍ (Dobová recenze Jiřího Hájka)

Na románové prvotině Josefa Škvoreckého Zbabělci je něco, co pro ni získává sympatie: není to – na rozdíl od jiných, které dost často čteme – rozhodně kniha opatrnická, vypočtená na jednoznačný souhlas a úspěch. Je to práce od začátku až do konce polemická a vyzývavá. Pod její až příliš okázalou a efektní literární stylizaci, poučenou včetně mnoha nepříjemných podrobností na současné americké próze, nalézám však vážnější záměry než jen mladickou snahu ztropit literární skandál, někomu vytlouci okna a proslavit se u některých provincionálních hlasatelů světovosti. To nás zavazuje mluvit o ní s vážností, s níž je napsána. O to spíš, že je psána talentovaně a chytře.

Mluvíme prozatím spíš o jejím záměru než hodnotě, protože to jsou, jak uvidíme, v tomto případě opravdu témata hodně různá. Zabrat v uměleckém díle ono dosti fantastické a od až do zet vylhané a umělé životní ovzduší, v němž v letech okupace rostla mládež z tzv. lepších rodin, kterou jejich vlivní papírkové včas ulili z různých nepříjemných štrapáci v rajchu a již ještě bezpečněji chránila před příliš drsnými nárazy společenské skutečnosti její vlastní omezenost – to je záměr přímo výtečný. Napsat tyhle lidi, dokonale spotřebované zálibou v džezu nebo v slečnách, koketující trochu s cynismem a nihilismem a trochu s náboženstvím, trochu s patricijskými tradicemi a trochu se západáckým modernismem, konfrontovat tyhle zvláštní živočichy se sedmi květnovými dny roku 1945, v nichž historie odzvání jejich náramně životní idyle, to je úkol, který by byl hoden značné umělecké tížádosťi. Napsat takového Dannyho, jakého si vybral Škvorecký za hlavního hrdinu, napsat ho až do konce, ve všech jeho vztazích a souvislostech, znamenalo by napsat i podstatný kus maloměstského chorobopisu té části dnešní mládeže (literární i neliterární), která ve svém »životním pocitu« konzervuje různé zbytky tohohle »protektorátního« haraburdí a přikládá mu neobyčejnou průbojnou hodnotu. V životě stejně jako v literatuře.

Jenže tady se nám už začínají drát na jazyk všechny »kdyby« a »avšak«, ke kterým nás Škvoreckého román provokuje přinejmenším neméně upřímně, jak upřímně se pokouší o něco zřejmě poněkud odlišného, než čím do-

opravdy je. Shromáždil jen mnoho zajímavého a čtenářsky půvabného materiálu k takovému lidskému živočichopisu, jaký bychom chtěli číst, řekl se značnou uměleckou průkazností i některé ukrutně nelichotivé a tvrdě usvědčující věci o operetních formách i sveřepě kontrarevolučním obsahu příprav české buržoazie k »převratu«, jenž chtěl být školáckou kopií roku 1918. Tyhle všechny zásluhy mu přiznám ochotně a rád, avšak i když z toho mám sebe-mň radosti, jsem nucen říci, že všechno ostatní tentokrát prohrál – šlo-li mu opravdu o víc než o to vytloukání oken a levný úspěch u snobů, v což pevně věřím.

Jedna z příčin je už v tom, že se dal okouzlit a svěst nepochybnou efektností »ich« formy vyprávění a napsal celý román jako příběh jediné postavy, viděny jejíma očima, hodnotící skutečnost její zkušenosti a jejímu zážitky. Touto postavou je však Danny, to jest právě ten, kdo by měl být předmětem hodnocení a soudu. Každý umělecký soud předpokládá distanci: »ich« formou se autor možnosti soudu nemusel ovšem zříci, kdyby nekolísal, jak ukáží, právě ve vztahu k svému hrdinovi. Ztížil si však použitím této formy možnost konfrontovat Dannyho, jeho zážitky a životní představy se skutečností, která ho obklopuje, s velkolepou a přísnou realitou oněch sedmi historických květnových dnů roku pětčtyřicátého.

Použiji-li vyprávění v první osobě, mám ještě pořád možnost důsledně satirickou či ironickou stylizací říci, co si o svém hrdinovi myslím. Škvorecký, snad ve snaze nic nezjednodušovat, chvílemi svého hrdinu ironizuje a chvílemi ho bere vážně. Avšak se vším, co odpouští jemu, v čem je k němu shovívavý, rozkolísává zároveň svůj obraz objektivní reality, jestliže se rozhodl dívat se na všechny věci, i na dějinnou skutečnost květnové revoluce očima této ne zcela opeřeně maloměstské tokající slípký – vlastně kohoutka, který od začátku až do konce v různých variantách filosofuje o tom, že v životě nejde o nic než o holky, o to, aby si z nich člověk udělal – jak Danny říká – co nejvíc blaha, a docela nakonec není pro něj důležité nic. »Všechno bylo nic a na nic,« říká si sám o sobě, ještě když se v závěru knihy setkává se sovětskými zajatci a potom s prvními rudoarmějci a žasne nad tím, že tihle lidé na světě něco chtějí, o něco se zasazují,

něco milují víc než sami sebe a své bezpečí a pohodlí. Cítí, že jeho dosavadní život končí, je z toho velmi dojat a o svém budoucím životě, který přijde s tím vším novým, co vchází do jeho rodného města někde na severovýchodních hranicích Čech, ví zatím jen to, že bude nějak docela jiný než ten dosavadní, a je na něj trochu zvědav a ještě víc se ho bojí.

Z románu, který mohl něco proboujet, se stal román, který nechce a ani nemůže víc než vydat svědectví. Bohužel, za předpokladů, z nichž tentokrát autor vyšel, je i jeho svědectví silně nespolehlivé. nemluví už vůbec o obrazu objektivní společenské reality: zde musíme přirozeně počítat s uzounkým omezením, daným pohledem nešťastně zamilovaného saxofonisty z »lepší rodiny«, pro něhož například komunistické odbojové hnutí začne vůbec fakticky existovat, až když za své dvou-denní »ilegální« činnosti »v barvách« místní honorace dostane od jednoho dělníka – s prominutím – řádně a zaslouženě přes hubu. Škvoreckého svědectví je však nespolehlivé, dokonce i pokud jde o obraz Dannyho a celé jeho vrstvy. Navzdory vši přímo až posedlé exhibicionistické »upřímnosti«, pokud jde o prozrazování podrobností jeho značně rozsáhlé milostné podnikavosti, navzdory všemu až pamfleticky krutému, co říká o hodnotě jeho nejrůznějších citů, má nakonec autor ke svému hrdinovi na dně srdce tolik nepřekonané něhy, že si dává záležet na tom, aby jej ve všem, co dělá a čím ho provází, stylizoval přinejmenším dostatek opatrně a inteligentně. Tady mám na mysli např. překvapivou skromnost a cudnost, již Danny projeví po svém malém hrdinském dobrodružství s Přemou a jeho kulometem, tady mám však na mysli i různé parádní zákruty nešťastné lásky Dannyho k Ireně, kterou sám sobě vytrvale namlouvá, ačkoliv je o své zbožňované přesvědčen, že je pitomá husa, a mnoho jiných věcí. A vůbec nehovořím o tom, že celý román si nikde neklade otázku, proč vůbec existovali tito Dannyové, z čeho rostli, co je formovalo a co vyvolává dnes v jedné části mládeže různé recidivy podobných životních pocitů.

Kráceno.

Z kterého konce začít? Moje dovednost je nepatrná, času i vědomostí mám málo a nejistota je nesmírná. Myslím osobní i všeobecnou nejistotu. Kromě toho, lehko se unavím. Četbou i psaním, myšlením i pozorováním, láskou i nenávisť. Ke všemu nevěřím ani účelnosti toho, co píši. Proti jakémukoliv životu, i tomu nejbanálnějšímu, je moje zapisování směšnou snahou jezevčíka, aby podechal pyramidu. Zkušenosti, kterých se budu dovolávat, nejsou, nebyly a nebudou nikomu platné, protože nejsou platné ani mně samotnému. Již nikdo kromě mne nebude postaven v tom a v tom čase za stejných okolností před tytéž problémy, před nimiž jsem se ocitl já. Již ze začátku jasně cítím, že zabřednu do filozofování, které mne provází celý život od útlého mládí a které mne neustále vrací k pocitu, že jsem kusem papíru, válejícím se na ulici, do něhož chvíli pere slunce a chvíli dešť, nežli ho nakonec uchopí ztvrdlá ruka metafova, aby ho odvezla na smetiště. Jsou ovšem chvíle, kterých žel Bohu jest stále méně a méně, kdy propadám dojmu, že jsem bullou sicilskou a že moje papírová závažnost je nesmírná. Utěšuji se domněnkou, že tomu podobně je i s ostatními lidmi, ačkoliv o nich mohu se vyjadřovat s ještě menší jistotou nežli o sobě. Nikdy nevím, jak to s nimi a se mnou ve skutečnosti je. Jsou-li oni právi mne, nebo já jich. Jsme totiž neustále v křížku a při těchto rvačkách je těžko s jistotou tvrdit, kdo je dole a kdo nahoře, poněvadž v následující chvíli mění se situace. Nechápu většinou lidi a oni nechápou mne. Nejpodivnějším mi však připadá, že musím připustit naprosté nepochopení sama sebe. Nejsem natolik hloupý, abych se domníval vědět něco, co nevím, nejsem natolik chytrý, abych z tohoto poznatku dovedl cokoliv vytěžit. Bylo by rovněž nadsázkou tvrzení, že je mi hostejná cesta k smrti. Jsou dny, kdy na mne toto uvědomění dosedá s nesmírnou tíhou bezmocnosti vůči tomuto samozřejmému životnímu faktu. Nemyslím na smrt ovšem bez přestání. Dokonce velmi často na všechno zapomínám a podobám se hráči šachu, který pro šestnáct dřevěných pimprlátek na čtyřiašedesáti políčkách z voskovaného plátna úplně zapomene na složitou

mašinerii životní existence. Jakmile však vstanu od šachovnice a život na mne zaútočí se svojí mlčenlivou výzvou, abych přestal se zapomněním a pokračoval v boji, bývá ve mně malá chvějící se duše, bezradná a bojácná před nezpytatelností neurčitěho počtu příštích dnů. Vyhýbám se hovořit o konkrétním životě i o dočasné a měnlivé problematice denních událostí. Obávám se utonutí v bařinách. Pamatuji se dosud na nesmírný strach z některých učitelů, jejichž zlomyslnost byla pro mne doslovným peklem. Co zbylo z toho ze všeho? Nejasný pocit závratí a hnusu, nic víc a nic méně, ačkoliv je mi jasné, že to tehdy nebylo naprosto tak jednoduché a trvalo to mnoho školních let. Co je mi platná námitka, že člověk nesmí být tolik citlivý? To je jako nemocnému říci, že nesmí být taková padavka. Kde konečně stojí psáno, jaký má a nemá člověk být, aby netrpěl lidskou společností, nehledě vůbec k tomu, může-li být někým jiným, nežli je, i kdyby měl? Celá věc je komplikována vědomím, že je přibližně stejný počet lidí, kterým působím utrpení já, jako těch, kteří ho způsobují mně, i když se pochopitelně nejedná o tytéž osoby. A přesto, že jsem si vědom tohoto neradostného faktu, nemohu učiniti nic podstatného, alespoň pokud se mne samotného týče, abych zabránil utrpení, které pochází kvůli mně. Jsem na tom nejinak než moji učitelé, kteří mně kdysi působili peklo během mé školní docházky. Nebyl jsem jejich jediným žákem a život je nepochybně pořádně kopal z jiné strany. Kdo ví, jak to bylo s jejich duší, kterou jsem nutně považoval za nelítošnou, kdo ví, jakými boji a utrpeními prošla, nežli se střetla s mojí duší, kterou třeba ani nebyla s to vzít pořádně na vědomí. Dělán snad sám něco jiného?

Jsou ještě větší ubožáci, například ti, kteří si myslí, že změní svět, nebo ti, kteří ačkoliv mluví, jsou hluchoněmi, ti kteří si myslí, že je život o něco oloupil, ti, kteří se domnívají, že něco jsou a znamenají, ti kteří řezou a necítí bolest druhých, ti, kteří vidí budoucnost ve svých dětech, ti a ještě mnozí jiní, kteří nevěří, že bez vůle Boží se nezkříví vlas na jejich hlavě a kteří nevědí, že jejich smích i pláč i život je něco, co se stejně rychle vypařuje jako krůpěj vody.

*

Slýchám-li o svobodných lidech, nemyslím pouze na provinilce souzené lidskými soudy. Vidím zajatce ctižádnosti, pijáky, násilníky, otroky peněz, důstojnosti a pořádku, oběti iluzí, osudu i náhod, nevolníky hledající celý život vězeňskou celu. Celý život se potácím mezi nimi a ještě jsem nepotkal člověka s jasnou hvězdou. Smrdíme všichni bahnem nevolnictví.

*

Chodím do Slavoje. Tam je to fajn. Někdy. Máme novou klubovnu, ale už do ní teče. Včera jsem udělal v šestiboji 1036 bodů, ale při dále jsem si sednul do písku.

*

Velký člověk projevuje svou velikost tím, jak jedná s nepatrnými lidmi. (CARLYLE)

*

Nešetřme pochvalu.

Nejprve vzbudit v druhém intenzivní touhu. Kdo to dovede, za tím jde svět, kdo to nedovede, ten jde světem sám.

*

Jak se stát oblíbeným?

1. Zajímejte se upřímně o lidi!
2. Usmívejte se!
3. Pomněte, že vlastní jméno je člověku nejsladším a nejvýznamnějším zvukem v rodné řeči!
4. Buďte pozornými posluchači. Mějte druhé k tomu, aby hovořili o sobě!
5. Hovořte o tom, co zajímá druhého!
6. Vzbudte v druhém upřímně pocit, že je důležitou osobou!

*

Snad se lidstvo jednou povznese natolik, že nebude potřebovat knihy, se kterými se handluje jako se švestkami nebo s romadurem? Přejete si něco uleželejšího? Měli bychom zde sebrat spisy Aloise Jirásky: Nebo toaletní literaturu? Vezměte si spisy Jana Drdy!

*

Absolvoval jsem nedávno jeden projev a se mnou asi sto tisíc lidí. A dozvěděl jsem se mnoho věcí, které jsem dosud nevěděl, jako že močůvka voní a mnoho lidí na to: Hurá a sláva!

2

Nejdříve je člověk svěží, ale neví,
potom ví, ale je už unavený

*

Chudý a nešťastný člověk nemá přátel. Lidé neradi naslouchají bédování a hledí na utrpení, ve kterém nemohou a nechtějí pomoci.

Bohatí a šťastní lidé mají mnoho přátel. Každý se k nim hrne, aby na něho dopadl paprsek jejich pohody. Jakmile ale pohasne jejich hvězda, jsou bez přátel jako všichni ostatní.

*

Seděli jsme v kuchyni s matkou a sestrou. Je to staromódní kuchyně s gaučem z obývacího pokoje a bicími nástěnnými hodinami, jejichž temný zvuk a hlasitý tikot mi připomíná dlouhé osamělé chvíle v mládí. Mamince je 67, mně 44, sestře 26; skoro tři generace. Sestra šila na staré singrovce, matka seděla na nízkém secesním křesílku, potaženém červeným omšelým sametem, já na gauči s nohama na štokrleti. Sestra si šila plážový kabát, matka si stěžovala a já jsem naslouchal. Všechno mi připadalo divné, nepochopitelné. V literatuře se to nazývá rodinné štěstí.

*

Kdyby měl člověk mluvit pouze o věcech, kterým rozumí, bylo by slovo vzácnější diamantu.

*

Nikoliv já, ale někdo mocnější, mocnější daleko nad mé představy rozhoduje o smyslu mé existence, délce jejího trvání, o mém štěstí i utrpení. Není geniů ani idiotů bez jeho vůle, ani krásy, ani šerednosti. Mnozí řeknou, že je to náhoda. Jsou ihned se vším hotovi. Není však náhod. Východ slunce není náhodou. Ani východ a západ jepice, jako jsem já. Můj rozum to však není s to pochopit. Jak bych mohl být domýšlivý, když rozumím pouze věcem, na kterých pramálo záleží!

*

Nenávidím knihy, které se čtou pro rozptýlení. Nudí mně k smrti a jejich autory pokládám za darmošlapy.

*

Málem a byl bych napsal datum. Nikoliv, na datu rozhodně nezáleží, leda na konzervě. Přečetl jsem Nezvalovu báseň Z domoviny. Kdyby Pepík Houzvička nepotřeboval k externímu studiu průmyslovky, abych mu o tom napsal nějaký kec, nevzal bych to do ruky. Takto jsem to byl donucen přečíst a budu psát kec o kecu. Nemohu napsat, co si o tom myslím a co jediné by mohlo mít jakous takous cenu. Musím napsat to, co nějaký pitomý češtinář zdánlivě plným právem očekává od studujícího, tedy lež a srabaru.

Nebral bych nikomu iluze. Líbí-li se někomu žvásty znárodněného básníka, nevymlouval bych mu to. Horší je to už s nelíbením. Za to by přísluhovači znárodněné poezie každého nejraději poučili metodami inkvizice, které nejsou s to přijít na jméno. Právě v minulých dnech četl jsem v Odeonu přednášku Vítězslava Nezvala, přednesenou 15. března 1930 ve Sdružení socialistických učitelů. Cena i velikost této přednášky trvá, přestože se jejím smyslu Nezval tak zpronevěřil. Nikdo nepochybuje, že Nezval byl po stránce poetické mezi našimi básníky bez konkurence a nenajde asi v tomto směru hned tak přehlušitele. Mnohem horší to už je s jeho životem.

Jsem přesvědčen, že Nezval byl jedním z největších egoistů a že sebelásce obětoval nejen víc, nežli je únosné pro básníka, ale dokonce i pro docela obyčejného člověka. Uspat své svědomí, aby uchránil svůj blahobyť, pohodlíčko a postavení, to se odsuzuje u každého člověka a plným právem. U básníka rovná se to však morální sebevraždě.

Pro mne Nezval od chvíle, kdy nastoupl tuto pochyb-

Není-li nikomu co vyprávět, není-li jiná naděje na pochopení, není-li jiné možnosti otevřít ventil vlastnímu opojení, zármutku, jistotě i zmatenosti, zbývá vždy sešit za dvacet haléřů a jakékoliv pisadlo, letmá chvíle k zaznamenání událostí, které pro nikoho nejsou ničím, ale pro duši koupelí, zrcadlem, šálou v studeném vichru, útěchou, rozhřešením. Jedině v sešitku za dvacet haléřů může být člověk skutečným spisovatelem, naprosto svobodným, pravdivým a neústupným, rvoucím se beze studu se životem, koktavostí, nepochopitelnem, bázní i nadějemi. Jedině tehdy může člověk nahlédnout do

vlastní duše, položí-li ji vedle sebe na papír a nalezne-li dostatek síly i odvahy nezahalovat ji sám před sebou. Jedině tehdy se může naučit mluvit, ačkoliv to nemá pranic společného s řečnickým uměním, a je jeho pravým opakem. Je mnoho oblastí, od kterých utíká lidská mysl, kterým se úmyslně vyhýbá jako bázlivec temnému lesu. Je třeba se učit od sebe samotného a sbírat odvalu a cvičit mozkové svaly dříve, nežli už k ničemu nebude času. A i ty chvíle nastanou, dříve nebo později, to musí vědět i největší lump. Je nesmírný rozdíl mezi tím, kdo jsem, a čím chci být. Tento rozdíl třeba si uvědomit, ačkoliv na něj neustále zapomínáme. Není třeba lézt na severní pól, Mont Everest ani na Měsíc, toužíme-li po dálkách a vzdálenostech. K sobě samým máme mnohem dále a náš čas je zoufale krátký. Nelze se pouze plavit od polévky k polévce, od dovolené k dovolené, od zhlédnutí Veselé vdovy k Braniborům v Čechách, od četby wallacovek ke Kafkovi. To všechno je sice nadmíru lidské, ale neúplné. Je třeba na chvíli shodit z ramen zavšivený pytel starostí, myšlének, nálad i nadějí, strávit čas jejich přebráním, většinu nechat ležet a jít neobtěžten dál. Jinak shnijeme zaživa se stále plnějším rancem, se kterým se nejsme s to rozloučit. Bylo by dobré mít k tomu doktorát, lze se však bez něho obejít, nehledě k tomu, že to většinou znamená spíš další závaží do ruksaku, protože co si může dovolit kdosi, nemůže si dovolit doktor ze stavovské cti, která není o nic hloupější a zbytečnější než kterákoliv jiná stavovská čest, kromě vyslovených trulantů, kterých je ovšem drtivá většina. Nebo není snad mnoho lidí domýšlivých proto, že jsou přívrženci klubu, vedoucího ligu? A dokonce i těch z posledních v lize, tu opět proto, že nevstoupili do nižší třídy? A většina žen proto, že mají na sobě nějaký hadr nebo škrpál z Domu módy? A jiní proto, že jsou zasloužilými umělci, vedle těch, kteří vlastní nejvzácnější kaktus v městě?

*

nou cestu, byl mrtev, ačkoliv jeho fyzická smrt nastala mnohem později. Jeho báseň Z domoviny chce být vyznáním a zpovědí. Říkám chce, protože není. Aby zpověď a vyznání měly cenu, musí být poctivé a spontánní. Vyznávat se z lásky ke cvrčkům, chrpám a venkovskému chlebu, hrát si na seismograf lidského citění a myšlení a při tom vědomě registrovat nesprávně, to není vyznání, ale nepoctivost. Nezval o tom dobře věděl, že něco bolestného je v ovzduší, ve své rozměrné básni však dělá, jako by neviděl vůbec nic. Kdyby člověk nebyl přesvědčen, že je lhář, mohl by si myslet, že je slepec. Byl příliš dobrým básníkem, aby nevěděl, že krásu poezie dělá především pravda a že nic se hůře nesnáší s poezií nežli lež. Nezávidím mu tisíce, které za tohle blekotání dostal a tím méně oslavné tirády, které o něm v souvislosti s tímto škvárem napsali prověřený kritici. Nevěřím, že do své smrti natolik zblbnul, aby si nebyl vědom bankrotu svého básnického poslání, které prodal za mísu čočovice.

Básník pod penzí — jaký anachronismus! Vyměnit penzi za jazyk! A chtít potom básnit bez jazyku!!! Teprve nyní jsem u toho, co jsem o poemě Z domoviny chtěl říct. Nezval, pyšný kníže moderních básníků, spadl na úroveň Klášterského. Kdyby byl padl na hlavu z Kremelské věže, nemohl si ji víc narážet. Básník má pouze dvě možnosti. Buď nalévat čisté víno, anebo mlčet. Obojí je nesmírně těžké. Třetí možnost, nalévat patoky, zdá se být nejsnadnější, není to však možnost, ale je to zrada a zběhnutí.

Zrada a zběhnutí čeho? Pro toho, kdo se blbě ptá, není odpovědi!

*

*

Mám atletickou svěřenku, na které se mi nejvíce líbí její stehna. A pak její úsměv. Všechno ostatní je vedlejší. Mohu s ní mluvit o všem, kromě o tomhle. Je to hrozné pokrytectví. Tak tomu ostatně bylo v celém mém životě.

*

Jsou dny, kdy se nezdá zvláštní námahou ujít sto kilometrů, a jsou dny, kdy je třeba vyvinout krajní úsilí zvednout pouhou ruku. Kdo neví, jak je těžké hlasovat pro, když celé nitro křičí proti, neví nic o životě.

*

Nic jiného mi nezbyvá než literatura. Neznám jiný duševní projev, který by dokázal přesvědčit mé srdce, že netluče úplně nadarmo. A přitom u nás je literatura již 14 let mrtva. To, co se považuje dnes za literaturu, je natolik literaturou, jako jsou umělé růže skutečnými růžemi. Nic není platné, že souhlasí tvar, barva a že se synteticky podařilo vytvořit i vůni. Nic není platné, že vydrží tisíckrát déle. Literatura je zázrak života, pro který nelze zřídit žádné ministerstvo. Mumifikování literárních nebožtíků čili přehnaná úcta k tradici, ubíjející živé, je stejnou obłudností jako nedat dětem jíst a nosit na hrob orchideje.

*

Celá Praha v těchto dnech je oblbená mistrovstvím světa v krasobruslení pro rok 1962. Lidé mi připadají jako myši, když se ozve krysařova píšťala. Stejně jako se nechají odvézt do zimního paláce, nechali by se odvézt do řeky. Kdyby lidé přemýšleli alespoň tolik o problematice života, jako přemýšlejí o trojitých rittbergrech a piruetách, bylo by snad alespoň občas nalézt někoho, s kým možno promluvit, a nebylo by na světě tak hrozné pusto.

*

15. března. Mělo by být jaro, ale je pořádný mráz. Nevadí. Je to, jako kdyby nemohla přijet má drahá a napsala mi: „Přijedu teprve za týden a hrozně se na Tebe těším!“

*

Literaturu nelze vyhubit. V katakombách se jí sice nejlépe nedaří, je to však nutný trénink vytrvalosti a houževnatosti. Ať to zní sebenesmyslněji, možná že to prospěje literatuře víc než dlouhá konjunktura. Přinejmenším od ní odpadnou všichni, kteří ji nenosí v hrudi jako jediný důvod své existence.

*

Je naprostým nesmyslem, stěžuje-li si básník na životní úděl. Každá životní poloha, situace i nálada je pozoruhodná. Jenom zobrazit ji je otázka často nezávislá na nejlepší vůli. Je totiž věcí schopnosti a sil.

*

Ačkoliv slušný člověk to zamítne jako vulgárnost, třeba konstatovat, že nikoliv každé hovno z hlediska srací vědy je pěkné. A přesto sereme dál doufajíce, že se nám podaří zlepšit svou srací formu. Stejně tak je tomu při psaní. Kdo by se bál posměchu ze slovního průjmu nebo zácpy, nesměl by vzít pero do ruky.

*

Co je člověku nejprotivnější, dostane-li dopis napsaný krásným rukopisem? Vědomí, že pisatel se nás jím snažil ohromit (i sama sebe) a že je to blb, který neví, že na písmu pendrek záleží. Stejně tak je trapná a politováníhodná žena, která chce ohromit svou krásou, úředník svým postavením, graduovaný člověk titulem, funkcionář funkcí, herec popularitou, hospodyně pořádkem, střídal majetkem a lupenkář betlémem. Napadá mne, že už jsem hrozně dlouho nebyl v zoo nebo v cirkusu. Budu tam muset co nejdřív zajít.

*

Příliš mnoho píše o sobě. Mám ale rád drby, určitě se najednou utrhnu, zapomenu na sebe a začnou psát o jiných. Jsem jako šnek. Vylézám z ulity, stahuji se do ulity a opět vylézám a zase se stahuji. Kašlu na to, co si o tom myslí chrobáci.

*

Většina lidí se vyhýbá poezii z toho prostého důvodu, že běrou doslova lidové rčení: „Dej si pozor na hubu!“ Básníci, skuteční básníci, si na ni pozor nedávají.

*

Být umělcem znamená vidět, slyšet a cítit, co všichni ostatní vidí, slyší a cítí, ale neuvědomují si to. Kromě toho: žasnout nad nesamozřejmostí samozřejmého. Konečně: nějakým způsobem vše ze sebe dostat. Zručnost je efektní, ale není uměním.

*

Pokud jde o lásku, nikdo si nedovede pořádně rozvrhnout tempo. Proti době, kterou trvá průměrné manželství, je maratón mžiknutím oka. A přesto každý začíná sprintem. Za chvíli se může zalknout, pak sedí na patníku a s hrůzou si uvědomuje prašnou silnici, po které bude se mu ubírat s jazykem na vestě a vyschlým hrdlem.

*

Ačkoliv se člověk snaží, nikdy svou snahou nedosáhne toho, co je dáno a s čím víceméně nelze hnout. Celý život snažil jsem se změnit běh věcí podle svých přání a předstáv, přeléval jsem ale jen moře čajovou lžičkou.

*

Kdo si denně neláme hlavu s tím, proč je na světě, proč se všechno v prach a popel obrací, proč se rodí světci a proč vrazi, proč je taková flundra větrem se klátící, proč život i čas uniká mezi prsty, proč se lidé červenají, proč má noc přízračnou tvář, proč každý hlas je jiný, je tupec a skopčák.

*

Dejte lidem zdánlivě pevný bod, z lenochů stanou se snaživci a určitě se pokusí obrátit zemi vzhůru nohama. Jinak si nelze vysvětlit masová hnutí.

*

Zemřel Václav Bartovský. Dosud to nejsem s to pochopit, ačkoliv už uplynulo tři čtvrtě roku. Nepochopím to nikdy. Slýchám-li, že neexistuje nepoznatelné, nýbrž jen dosud nepoznané, domnívám se, že všechno můžeme poznat asi tak, jako poznáme, že někdo zemřel. O poznání však přece nejde! Jde o lidskou sirotu. A ta se rozhání zoufalou činností, nebo estrádama.

*

Domluvit se lidskou řečí je velmi těžké. Přisuzujeme slovům význam, který nemají, totiž kouzlo měnit naše touhy a přesvědčení. Kdoví z čeho všeho vznikají, a bývají nadměrně tvrdošíjné. Kolik lidí umírá s přesvědčením, které se nám zdá stejně mylné jako hloupé. A nejvíce je tomu s touhou. Touha je pouze v neuskutečněném. Uskutečněním umírá každá a mění se ve zvyk nebo ještě častěji v nudu. Toužení připadá člověku posvátným stavem, a také jím je. Nemá nic a je šťasten. Splnění každé touhy je její smrtí. Z Julie stává se pomalu ale jistě stará Weitingrová. Romeo říká: „Musím domů, čeká mne stará!“ Julie stěžuje si zase svým družkám: „Ten můj starej blázen by byl nejraději pořádně na fotbále!“ Žádný

bádník na světě nespokojí se skutečností, že touze je vyhrazen pouze krátký pubertální a popubertální věk. Bádník touží pořád a vyhýbá se protrhnout cílovou pásku své touhy. Čím dříve a snadněji kdo naplní svou touhu, tím spíše odumírá. Bádníci nejsou pošetilí, ačkoliv takovými připadají většině rozčarovaných.

*

Jdu-li s krásnou ženou, kterou by každý nejraději sežral očima, připadám si jako pekař s táčem na hlavě, kolem kterého krouží mračno hladových vran. Jdu-li s ošklivou ženou, připadám si zase jako hadrář s těžkým pytlem odpadků a smetí na zádech.

*

Přál-li bych si být ještě jednou mladý, tedy jen proto, abych mohl při slohové úloze napsat krasopisně a bez gramatických chyb na téma: „První jarní den“: Hovno!

*

Když mě bylo patnáct, líbily se mi třicetileté ženy. Dnes v pětáctiřetileté líbí se mi patnáctileté. Pořád něco odsouzeníhodného.

*

Slyším-li mladé mluvit opovržlivě o starých, vždy si vzpomenu na Goetha: Warte, warte nur, bald ruhest du auch!

*

Nevěřím ve výchovu, kromě sebevýchovy, protože když slepý slepého vede, oba spadnou do jámy!

*

Jediným skutečným hrdinstvím v naší době je boj proti frázi. Vzhledem k diktatuře fráze je to boj ilegální.

*

KŘÍK

Člověk se narodí, a hned křičí.
 Nikdo mu nerozumí,
 ale všechny potěšil.
 Tady jsem já! Já jsem člověk,
 přišel jsem žít.
 Jsem tu dobře?
 Narodil jsem se u
 dobrých lidí?
 Ve slušném století?
 Nevedu náhodou válku?
 Je tady zrušeno otroctví?
 Mám správnou barvu
 kůže?
 Vhodný původ?
 Smím dýchat?
 Tak děkuju.

NAGASAKI

Můj ospalý, unavený,
 nešikovně narozený,
 můj hubený, můj zelený,
 můj trošičku otrávený.
 Hořké mlíčko, bílé mlíčko,
 tahej, malej, pij, sluníčko,
 můj zasněžený, ty hubený,
 můj bez soudu odsouzený.
 Můj flekatý, můj strakatý,
 cucej mlíčko jedovatý.
 Už jen trošku. Jen kapičku.
 Už jen slizu. Jen slzičku.
 Můj hubený, můj zelený,
 můj trošičku otrávený,
 můj ospalý, unavený,
 nešikovně narozený.

OTÁZKY

Nejhorší je, paní, když se děti začnou ptát,
 nejhorší je, když se děti ptají:
 Proč a co když a kdo?
 A proč?

Nejhorší je, když na vás vyvalí
 čisté oči, paní,
 černé nebo zelené s puntíkem
 anebo modré až k zalknutí,
 a koukají k vám nahoru.
 A všechny se narodily před válkou, paní,
 za války, paní,
 anebo po válce.

PROTĚZY

Tehdy pod Smolenskem mě to trefilo,
 a Fritz povídal: Hansi, kde máš nohu?
 Človče, není tamhle tvoje noha?
 Ten černej pahejl na tom bílým sněhu?
 No jo, povídá, ale kde máš druhou?
 Menschenkind, já se z tebe zblázním,
 tobě to ulitlo na sever i na jih.
 Necheš trochu tý vlašný polívky?
 Pak mně došel pro plechovou lžiči,
 co byla v holince můj ztracený nohy,
 krmil mě potom jako vlastní máma,
 bílá vločka sněhu spadla mezi nás.
 Hansi, řekl, neplač, kamaráde,
 nohy dnes nehrajou žádnou roli,
 protěza, ty Honzo, nikdy nebolí.
 A já mu říkám: Kam ta noha jde?
 Podívej, Fritz, jak si ta noha šlape?
 Viděls to někdy? Není uražená?
 Hej, noho! Stůj! Já se tě nechtěl dotknout...
 V namodralé závěži se noha ztrácí,
 ten sníh, človče, proč se to tak vlíní?
 Řvi: Zastavit stát! Noho, čelem vzad!
 Snad tě poslechne, mě vždycky poslouchala,
 dokud se neurazila.

OMLUVA

Můj milý, ještě nezrozený, vysvětlím ti, co je to
 bomba.
 Až budete přeorávat zemi, možná, že naražíte
 na takové zvláštní železné cigáro.
 Bude na něm třebaš napsáno: Glück auf.
 Anebo: Merry Christmas.
 Anebo: Šťastnou cestu.
 Anebo: Pohlednice z Porýní. Pac a pusu.
 Nemysli si, můj milý, že jsme si my, tvoji dědečkové,
 nedovedli zažertovat.
 My byli veselá chasa, pálená kopa.
 Šprýmaři.
 No, buď zdráv. Merry Christmas.
 A kdyby to přec jenom bouchlo, laskavě přijmi naši
 upřímnou omluvu.

SLUNÍČKO

Děti jsou malé, a proto miluji zdrobněliny.
 Každé dítě chce mít něco docela malého, připadá si
 pak větší.
 Slunci říkají děti sluníčko, zní to trochu dojemně,
 jedna sluneční skvrna je mnohokrát větší
 než celá naše legrační planeta.
 Jednou jedna japonská holčička se dívala na nebe
 a řekla:
 Koukej, mami! Hříbíček!

Jedna rota byla již tak dlouho v poli,
že měla nejkomfortnější kryt na celé ruské frontě.
Chodila se tam ohřát i smrt.
Dávala si hrát vždy stejnou gramofonovou desku,
písní lancknechtů, ještě z třicetileté války.
Smrt ji poslouchala s hlavou něžně skloněnou,
byla v té době právě trochu zamilovaná.
Kapitán Kurzbündig jí dával vždycky porci z důstojnické menáže,
a Smrt mu pokaždé mlčky potvrdila jejich gentlemanskou dohodu :
Žádný mrtvý v kompanii kapitána Kurzbündiga !
Jednou přiběhl z noční hlídky
zcela zasněžený nováček Wagner ;
vypadal jako ledový rampouch, který se utrhl ze střechy.

Jak to vypadáte, zařval Kurzbündig,
takhle chcete vstoupit do Moskvy ?
Cím jste v civilu ? Houslistou, co ?
Pitomče !

Pane kapitáne, hlásil vojín Wagner,
viděl jsem Smrt, kývala na mne a volala :
Pojď sem, Wagnere, ty malý muzikante !

Dobře, řekl kapitán Kurzbündig,
nechceš se zúčastnit přehlídky na Rudém náměstí, nemusíš.
Pošlu tě s balíčkem k své ženě Elfriedě,
Norimberk, ulice Hanse Sachse 16a.
Odevzdáš jí ikonu a špek. Máš dovolenou z rodinných důvodů.

Stalo se.
Večer byl kapitán Kurzbündig na Smrt maloučko nabručený.
Co je vám, řekla Smrt. Nejste náladový, kapitáne.
Pusťte gramofon.
Nekejvejte mi vaším kostnatým prstem na vojáky, má drahá,
řekl Kurzbündig,
ono je to znervózňuje. Vypadají potom jako zběhlý rampouch.
Ach, řekla Smrt, myslíte-li malého Wagnera,
chtěla jsem se ho jen zeptat, jestli by mi nezahrál na housle.
A co tu vůbec dělá, když si pro něj mám příští týden přijít
do čísla 16a. v ulici Hanse Sachse, Norimberk ?

Ruce

Jednou si jeden člověk
prohlížel vlastní ruce
a měl k nim řeč.
Ruce moje drahý,
k čemu vás vlastně mám ?
Poslední strom jsem skácel.
Je tomu už pět let.
Poslední ženu jsem objal,
jak se jen jmenovala ?
Na housle jsem hrával,
jéjéj, to už je dávno.
Ruce moje drahý,
k čemu vás vlastně mám ?
Pak pravá ruka řekla :
Natáhni levou, žabaři.
A levá mu poradila :
Natáhni pravou, smolaři.
Žádné nechtěl ublížit.
Natáhl tedy obě.
122 Tak je zaměstnal.

PROTÉZY

Tehdy pod Smolenskem mě to trefilo,
a Fritz povídal: Hansi, kde máš nohu?
Člověče, není tamhle tvoje noha?
Ten černej pahejl na tom bílým sněhu?
No jo, povídá, ale kde máš druhou?
Menschenkind, já se z tebe zblázním,
tobě to ulítlo na sever i na jih.
Nechceš trochu tý vlažný polívky?
Pak mně došel pro plechovou lžici,
co byla v holínce mý ztracený nohy,
krmil mě potom jako vlastní máma,
bílá vločka sněhu spadla mezi nás.
Hansi, řekl, neplač, kamaráde,
nohy dnes nehrajou žádnou roli,
protéza, ty Honzo, nikdy nebolí.
A já mu říkám: Kam ta noha jde?
Podívej, Fritz, jak si ta noha šlape?
Viděls to někdy? Není uražená?
Hej, noho! Stůj! Já se tě nechtěl dotknout...
V namodralé závěji se noha ztrácí,
ten snih, člověče, proč se to tak vlíní?
Řvi: Zastavit stát! Noho, čelem vzad!
Snad tě poslechne, mě vždycky poslouchala,
dokud se neurazila.

V jedné nevidané velké zahradní restauraci,
 byla to vlastně lesní restaurace,
 kde se podávaly hrušky-máskovky rovnou ze stromů
 a pstruži z prudké bystřiny,
 plné záhadného stříbra,
 srnci na rožni, tetřivci na špízu a kaštany na dřevěném uhlí,
 v té lesní restauraci,
 kde se sedělo na pařezech z násilně pokácených dubů,
 sešli se vrstevníci.

Všichni se narodili ve stejný den,
 stejnou hodinu,
 někde na naší Zemi.

Smavě červený poďvečer doutnal jako táborák z
 planoucího listí, plavého dýmu
 a narudlého větvoří, zalitého
 Sluncem.

Tlampaže, schované v korunách stromů,
 svolávaly ke stolu :

Narození jednoho dne, jste tžady ?

Jsmé tady, řekli jako jeden muž, neboť ženy mezi nimi nebyly.

Tak zasedněte, pravily tlampaže.

Zasedli, kde bylo místo.

Tak se stalo, že vedle malého pána

s velkým brilantem

si sedl klověk-sušinka s vyraženými zuby,

vedle mladého italského biskupa v monofilové sutaně

indický mladík, kterému rodiče zlomili nohy,

aby měl povolání,

neboť být žebrákem je v Indii přece jen něco,

vedle majitele koloniálu, který litoval, že ho nenapadlo

nabídnout sjezdu své uleželé bažantí paštiky,

seděl alžírský povstalec,

s kůží spálenou napalmem.

Všichni si blahopřáli, že se narodili

v tomto světě, který je tak rozmarný ;

jednoho dne ze sebe zrodil

malého Beethovena, mladistvého vraha trafikantky,

misionáře, Kruppova vnuka,

kuchaře exkrále Alfonse XIII.,

velkopěstitele tulipánů v Naardenu,

velitele popravčí kety z Düsseldorfu,

jazztrombonistu, sloupkaře z Manhattan News,

konstruktéra atomové prádelny,

loutkovodiče, zřízence pitevný, polárního hrdinu,

gigola, zápačníka ve volném stylu a astronauta.

Zešeřel les, noc z něj pila světlo žíznivými doušky,

a ve velikých dřevěných svícnech se rozhořely plamínky,

zapalované tichými říšňíky v červených mysliveckých kazajkách.

Pak přišli na tu besedu

narození ve stejný den

a ve stejnou hodinu

padlí :

oběšení v noci, popravení k ránu,

zaživa zakopání, nabodnutí na bodák,

tiše zaplynování, vysušení hladem,

rozpadlí radioaktivním prachem,

skokani z Empire State Building,

zašlí nešťastnou láskou,

hořem z rozumu nebo nezaplacenou činží ...

Byli v těch plamíncích,

které blikotaly ve vánku ;

náhle se objevil, vlastně vyplul

modravě bílý Měsíc,

kterému již ve všech jazycích říkali jednotně Luna.

Astronaut povstal a pozvedl sklenici se starým rýnským

a studeným měsíčním světlem.

Pozvedám říši, řekl,

na slávu našeho lidstva,

které se právě chystá

zabydlit

všechny galaxie.

Hurá !

A

Z E M Ě I

Jednoho mlhavého rána, v němž hořelo zastřené
světlo,
vše v zelenavém dýmu, kalužiny jako slepá
zrcadla,
našel jsem starou školu, stála docela stranou.
Ten zvláštní zelený soumrak do malých oken jí lehl,

ten zvláštní zelený soumrak, jak v starém kalendáři.
Nakouk jsem přízemním oknem, schovaný za hustý
břečtan.

Tak divnou třídu nikdo z vás nikdy neviděl.
Prázdná černá tabule, mapa, vycpaný orel,
modrý glóbus oblohy a stará učitelka...
Malý Kolumbe, Ludvíčku Beethovene, malinký
Einsteine,
Vilíku Shakespeare, Volod'ko Iljiči, Maryčko
Skłodowska,

tak vás vyvolávala ta stará přísná žena,
Kryštofe, co děláš s tím vejcem, schovej je na svačinu,
Alberte, proč se zas cucháš, co je tam za tím oknem?
Nebe? Tak vidíš, Alberte, já ti to vždycky říkala.
Vilíku, co máš pod lavicí? Zase už pimprlata?
Vám se nelíbí škola? Nedá se nic dělat, děti.
Nic není než škola, od začátku až do konce.
Jen chvilku, ještě jen chvilku musíme, děti, vydržet.
Blíží se vaše dospělost. Čeká vás vysoká škola.
Buďte jen trochu hodní, nechte těch praček
v přestávkách,
do toho, děti, do toho, Alberte, necháš Maryčku!
Kryštofe, co děláš s tím vejcem? Vajíčko není
na hraní.

Ta divná malá škola, co stála docela stranou.
Jak se ta škola kolébá, jak stará plachetnice,
jak stará Santa Maria, plující k neznámým břehům,
vzhůru, lodičko, vzhůru, ty naše drahá skořápko,
je cítit kouř nových ohňů, šumění světelných dálek,
Kryštof neuměl zeměpis, Ludvík měl čtyřku ze zpěvu,
vzhůru, lodičko, vzhůru, však někdo zas křikne
Z e m ě I